

необхідно бути готовим до того, що експертиза по вже виданих знаках ЄЕП не врахувала вже охоронювані об'єкти інтелектуальної власності в країнах, що приєдналися. Постає потреба поширити дію зареєстрованих в ЄЕП знаків на територію країн, що приєдналися, а для цього слід розробити конкретний механізм такого поширення.

Подолання територіальної дії прав на правові засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг можливе при створенні єдиної системи правової охорони зазначених об'єктів на території всіх країн ЄЕП, у тому числі тих, які приєднуються пізніше. Однак поширення дії раніше зареєстрованих знаків на територію нових країн, що приєдналися, матиме певні проблеми. Перш за все постане питання про охороноздатність цих знаків у нових державах.

Отже, для успішного функціонування ЄЕП існує нагальна потреба у створенні міждержавної єдиної системи реєстрації товарних знаків та виробленні уніфікованих умов набуття правової охорони на товарні знаки, що дозволить зняти перешкоди на шляху вільного руху товарів і послуг.

Звичайно, в межах однієї статті неможливо знайти відповіді на всі питання, що виникають. У зв'язку з цим ця стаття може стати підґрунтям для подальших досліджень особливостей прав на правові засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг в ЄЕП.

Надійшла до редколегії 12. 05. 05

О. Юрченко, член-кореспондент Академії педагогічних та соціальних наук

Становлення й розвиток Державної системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні

Від розв'язання проблеми створення ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні залежить міцність фундаменту для інноваційної моделі розвитку, її модернізації, підвищення конкурентоспроможності у світовій соціально-економічній системі, а від цього, у свою чергу, — перспективи створення робочих місць у нових галузях, які визначають обличчя світової економіки ХХІ ст. — економіки, що базується на знаннях.

Проблеми інтелектуальної власності в світі вийшли на перший план і стали вже не просто юридичним питанням. Внаслідок всеосяжної інтелектуалізації сучасної економіки вони дедалі більше стають політичною проблемою, яка вимагає стратегічних комплексних підходів до її розв'язання. За цих умов проблеми стимулювання розвитку та захисту прав інтелектуальної власності набувають значення одного з найважливіших чинників усього комплексу політико-юридичних відносин та економічної безпеки як усередині кожної цивілізованої країни, так і в міжнародних відносинах.

Існуюча в Україні нормативно-правова база забезпечує правову охорону об'єктів інтелектуальної власності та порядок їх використання¹. Однак практика застосування законодавства виявила низку проблем, пов'язаних з невідповідністю деяких його норм нормам міжнародного права, забезпеченням ефективного захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності та створенням цивілізованого ринку цих об'єктів.

Удосконалення законодавства та розроблення ефективних механізмів захисту прав у сфері інтелектуальної власності є також важливим чинником забезпечення зростання науково-технічного потенціалу України, здійснення міжнародного обміну, розширення торгівлі і бізнесу.

Ефективність захисту прав у сфері інтелектуальної власності залежить від досконалості нормативно-правової бази, сформованої інфраструктури національної системи правової охорони інтелектуальної власності, ефективності підготовки та підвищення кваліфікації фахівців, а також від інформаційного забезпечення її діяльності².

Найважливішими аспектами державної політики щодо набуття, використання та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності є координуюча діяльність органів виконавчої влади, пов'язана із забезпеченням правової охорони новітніх вітчизняних технологій, у тому числі в іноземних державах, удосконалення механізмів правового регулювання важливих питань стосовно комерційного використання об'єктів інтелектуальної діяльності, створення їх повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету та державних цільових фондів³.

¹ Див.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 червня 2002 р. № 321-р «Про затвердження Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності».

² Див.: *Юрченко О. М.* Нові інформаційні технології у сфері охорони інтелектуальної власності // Інформаційні технології в економіці, менеджменті і бізнесі. Проблеми науки, практики та освіти: Зб. наук. праць ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 27–28 листопада 2003 р.: У 2 ч. / Редкол.: І. І. Тимошенко (голова) та ін. – К., 2004. – Ч. 2. – С. 275 – 283.

³ Див.: *Державна фінансова політика та прогнозування доходів бюджету України: Монографія / М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, Т. І. Єфименко та ін.* – К., 2004.

Внутрішній ринок об'єктів інтелектуальної власності перебуває на новому етапі свого розвитку і потребує підтримки, оскільки від його стану значною мірою залежать технічний рівень виробництва та конкурентоспроможність вітчизняних товарів. Ефективне функціонування такого ринку неможливе без запровадження Державної системи оцінки та обліку інтелектуальної власності.

Діяльність, пов'язана із створенням об'єктів інтелектуальної власності, набуттям прав на них, використанням та захистом цих прав, неможлива без досконалої системи патентно-інформаційного забезпечення.

Протягом останнього десятиріччя в Україні досить інтенсивно відбувалося становлення Державної системи захисту прав інтелектуальної власності. Ця система охоплює інституційні (законодавчі, організаційні), економічні, політичні, гуманітарні (освітні, культурні, морально-психологічні) чинники та механізми, що знаходяться у тісній взаємодії. Процес її становлення ще далекий від завершення. Водночас можна констатувати, що основи законодавчого забезпечення діяльності системи вже закладено, і це створює простір для поступового розвитку інших її важливих компонентів.

Складність розв'язання зазначених проблем полягає в надзвичайно високому ступені динамічності й різнобічності відносин, пов'язаних з інтелектуальною власністю. Самий зміст поняття «інтелектуальна власність», його структура постійно розширюються та якісно оновлюються. Відносини, що виникають у зв'язку з цим, тісно пов'язані з найновітнішими технологіями — не лише в сенсі об'єкта цих відносин, а й їх регулювання, застосування нетрадиційних підходів до забезпечення прав власності¹.

Інтелектуальна власність є важливим елементом інтелектуального капіталу, який є структурно складним явищем². Поряд з елементами гуманітарного та споживчого капіталу він охоплює так званий структурний капітал, який, у свою чергу, включає в себе інноваційний капітал, а останній — комплекс об'єктів, що становлять інтелектуальну власність.

Слід зазначити, що існують два шляхи забезпечення технологічного прогресу. Перший базується передусім на розвитку власного науково-технологічного потенціалу; другий — на запозиченні інновацій з-за кордону. Дослідження показують³, що активне патентування та взагалі

¹ Див.: *Юрченко А. М.* Предупреждение преступлений в сфере высоких технологий: взгляд в будущее // *Бизнес и безопасность*. – 2004. – № 4 (43). – С. 4–6.

² Див.: *Управління державними фінансами: Навч. посіб. / М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, Т. І. Єфименко та ін.; За заг. ред. М. Я. Азарова*. – К., 2004. – С. 240.

³ Див.: *Юрченко О. М., Вертузаєв М. С., Вертузаєв О. М.* Міжнародна кооперація в інтелектуальній сфері // *Матер. выступ. 9-й междунар. науч.-практ. конф. «Актуальные проблемы интеллектуальной собственности»* (Алушта, 5–9 сентября 2005 г.). – Алушта, 2005. – С. 44–49.

захист інтелектуальної власності більшою мірою відповідають першому з названих шляхів, тоді як для другого шляху високий рівень охорони інтелектуальної власності є менш значущим чинником.

Актуальними проблемами, що постають перед Україною, є забезпечення правомірного використання об'єктів інтелектуальної власності та боротьба з розповсюдженням контрафактної продукції.

Диспропорції між потенційними і реальними можливостями забезпечення захисту прав і законних інтересів авторів та власників прав на об'єкти інтелектуальної власності зумовлені багатьма об'єктивними причинами: складне економічне становище країни, обмежені фінансові можливості користувачів об'єктів інтелектуальної власності, незвиженість інфраструктури, відсутність традицій, низька правова культура у сфері використання інтелектуальної власності, тривалий процес становлення системи правової охорони інтелектуальної власності.

Сьогодні в Україні механізми захисту прав інтелектуальної власності перебувають у стадії інтенсивного формування. В 1990-х роках було закладено основи цілісної системи регулювання цієї надзвичайно важливої сфери. Водночас виявилися серйозні проблеми й недоліки її функціонування, що істотно позначилися на розвитку національного науково-технологічного і загалом творчого потенціалу. Ці проблеми стримують становлення нової інноваційної моделі розвитку України, ускладнюють її відносини з провідними державами світу. Стало зрозумілим, що без ефективного й невідкладного розв'язання цих проблем перспективи соціально-економічного прогресу України, її національної безпеки, входження в світове співтовариство як розвинутої держави можуть бути поставлені під сумнів.

Після здобуття незалежності Україна одержала лише окремі фрагменти системи охорони інтелектуальної власності колишнього СРСР, які, до того ж, потребували докорінної перебудови відповідно до принципів ринкової економіки та стратегії входження країни до світового економічного, політичного й соціокультурного простору.

Механізми охорони інтелектуальної власності в Україні на початку 1990-х років характеризувалися такими рисами:

— обмеженим законодавчим полем, що складалося головним чином з декількох десятків статей Цивільного кодексу 1963 р.¹, які значною мірою не відповідали чинним міжнародним нормам і відображали засади виключної ролі держави в економіці;

¹ Статті 472–513 розділу IV «Авторське право», етапи 514–516 розділу V «Право на відкриття» та етапи 517 – 523 розділу VI «Винахідницьке право». Процедурні питання нормувалися статтями Цивільного процесуального кодексу.

— вкрай нерозвиненою інфраструктурою: вся патентно-інформаційна база колишнього Держпатенту СРСР¹ стала власністю Російської Федерації;

— браком відповідних фахівців, здатних працювати на високому професійному рівні;

— відсутністю в суспільстві традицій поваги до приватної власності в цілому, а тим більше поваги до такого «ефемерного» в очах багатьох явища, як інтелектуальна власність.

Перший етап становлення системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні (1991–1994 рр.), зважаючи на окреслений вище стан справ, став періодом закладення її найнеобхідніших законодавчих основ та створення базових організаційних структур. Цей процес розвивався за такими напрямками.

— Підтвердження участі України в міжнародних угодах з питань захисту прав інтелектуальної власності: в Паризькій конвенції про охорону промислової власності, Мадридській угоді про міжнародну реєстрацію знаків, Договорі про патентну кооперацію, а також у Всесвітній конвенції про авторське право.

— Прийняття з урахуванням міжнародних регулятивних норм низки спеціальних законів України щодо охорони інтелектуальної власності в окремих сферах: «Про охорону прав на сорти рослин» (21 квітня 1993р.), «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (15 грудня 1993р.), «Про охорону прав на промислові зразки» (15 грудня 1993р.), «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» (15 грудня 1993р.), «Про авторське право і суміжні права» (23 грудня 1993р.), а також Указу Президента України «Про Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні» (№479/92, 18 вересня 1992р.).

— Внесення положень про охорону інтелектуальної власності до інших законів, що регулюють окремі сфери соціально-економічної діяльності: «Про власність» (7 лютого 1991р.) — розділ «Правова інтелектуальна власність», «Про зовнішньоекономічну діяльність» (16 квітня 1991 р.), Митний кодекс України (12 грудня 1991 р.), Основи законодавства України про культуру (14 лютого 1992 р.), «Про обмеження монополізму і недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» (18 лютого 1992 р.), «Про інформацію» (2 жовтня 1992 р.), «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (16 листопада 1992 р.), «Про науково-технічну інформацію» (25 червня

¹ Державне патентне відомство СРСР припинило свою діяльність з 1 грудня 1991 р.

1993 р.), «Про телебачення і радіомовлення» (21 грудня 1993 р.), «Про захист інформації в автоматизованих системах» (5 липня 1994 р.) та ін.

— Прийняття низки нормативних документів, що захищають економічні інтереси творчих працівників: постанови Кабінету Міністрів України «Про розміри відрахувань до фондів творчих спілок України за використання творів літератури та мистецтва» (№108, 3 березня 1992 р.), «Про мінімальні ставки авторської винагороди за використання творів літератури і мистецтва» (№ 784, 18 листопада 1994 р.).

— Створення в 1992 р. у складі Комітету з науково-технічного прогресу при Кабінеті Міністрів України на базі Патентного фонду України Державного патентного відомства України, яке почало виконувати функції центрального органу державної виконавчої влади у сфері охорони промислової власності¹.

— Створення в 1992 р. на базі Українського республіканського агентства з авторських і суміжних прав Державного агентства з авторських і суміжних прав².

Другий етап становлення системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні (1995–1999 рр.) був зумовлений двома чинниками. По-перше, запровадженням курсу на радикалізацію соціально-економічних реформ в країні (жовтень 1994 р.). По-друге, прийняттям Україною низки важливих міжнародних зобов'язань, що безпосередньо включали заходи із впровадження міжнародних стандартів охорони інтелектуальної власності, — укладенням Угоди про партнерство та співробітництво з ЄС та початком з 1995 р. переговорного процесу про набуття повноправного членства в Світовій організації торгівлі. Цей етап характеризувався наступним:

— помітним розширенням міжнародно-правової основи охорони інтелектуальної власності в країні — за рахунок приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, Міжнародної конвенції про охорону нових сортів рослин, Договору про закони щодо товарних знаків, Будапештського договору про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів для цілей патентних процедур, Найробського договору про охорону олімпійського символу, Женевської конвенції про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм;

¹ Див.: Постанова Кабінету Міністрів України «Про створення Державного патентного відомства» № 29 від 27 січня 1992 р.

² Див.: Постанова Кабінету Міністрів України «Про створення Державного агентства України з авторських і суміжних прав» № 154 від 25 березня 1992 р., що була чинна до 1999 р. Потім його функції виконувало Українське агентство з авторських та суміжних прав.

— закріпленням у 1996 р. в Конституції України гарантій захисту інтелектуальної власності (ст. ст. 41, 54);

— подальшим розвитком спеціального національного законодавства з виходом його на низку нових, не традиційних для України сфер регулювання — за рахунок прийняття законів України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (7 червня 1996 р.), «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» (5 листопада 1997 р.), «Про охорону прав на позначення походження товарів» (16 червня 1999 р.). В той же час були внесені суттєві зміни та доповнення до вже чинного законодавства з метою його вдосконалення¹;

— істотним розширенням регулювання окремих питань охорони інтелектуальної власності в законах, що нормують різноманітні аспекти творчої діяльності, а саме: в законах України «Про наукову і науково-технічну експертизу» (10 лютого 1995 р.), «Про інформаційні агентства» (28 лютого 1995 р.), «Про рекламу» (3 липня 1996р.), «Про видавничу діяльність» (5 червня 1997 р.), «Про систему Громадського телебачення і радіомовлення України» (18 липня 1997 р.), «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» (23 вересня 1997 р.), «Про професійних творчих працівників і творчі союзи» (7 жовтня 1997 р.), «Про кінематографію» (13 січня 1998 р.);

— запровадженням порядку державної реєстрації прав автора на твори науки, літератури та мистецтва;

— здійсненням перших спроб врегулювати такі актуальні й болючі для України питання, як розповсюдження аудіовізуальних творів і примірників фонограм;

— завершенням створення та офіційним відкриттям 22 жовтня 1999 р. відомчої патентної бібліотеки Державного патентного відомства України, що здійснює функції патентно-інформаційного забезпечення фізичних і юридичних осіб національною та зарубіжною патентною документацією;

— спробою інтегрувати в єдину систему два основні блоки регулювання захисту охорони інтелектуальної власності — авторського права й промислової власності та створенням нині діючого Міністерства освіти і науки України, до компетенції якого віднесено управління системою захисту прав інтелектуальної власності.

¹ Див.: Закони України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України щодо охорони інтелектуальної власності» (28 лютого 1995 р.), «Про внесення змін до Закону України „Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”» (16 червня 1999 р.).

Указом Президента України «Про зміни в системі центральних органів виконавчої влади України» (№ 250 від 13 березня 1999 р.) передбачалося створити Державний комітет України з питань науки та інтелектуальної власності на базі Міністерства України у справах науки і технологій, Державного патентного відомства України та Державного агентства України з авторських і суміжних прав, що ліквідувалися. Указом Президента України (№ 987 від 13 серпня 1999 р.) було затверджене Положення про Державний комітет України з питань науки та інтелектуальної власності.

Але цей комітет не зміг забезпечити ефективне функціонування Державної системи захисту прав інтелектуальної власності; не була створена організаційна структура, здатна належним чином виконувати всі функції діючого патентного відомства. У зв'язку з цим Президент України підписав Указ «Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади» (№ 1573 від 15 грудня 1999 р.), який зупинив дію Указу Президента України № 250 від 13 березня 1999 р., і постановив утворити Міністерство освіти і науки України — на базі Міністерства освіти України та Державного комітету України з питань науки та інтелектуальної власності, що ліквідувалися.

Третій етап становлення Державної системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні розпочався у 2000 р. Він пов'язаний із завершенням кризового періоду розвитку економіки України та проголошеними стратегічними планами переходу на інноваційну модель розвитку. Суттєвий вплив на нього справляють прийняття у вересні 2000 р. Програми інтеграції України до Європейського Союзу, активізація політики щодо приєднання України до СОТ, а також помітний тиск на Україну в цьому питанні з боку США. Характерними особливостями цього етапу є такі:

— посилення комплексного підходу до вдосконалення охорони інтелектуальної власності, про що свідчать, зокрема, Указ Президента України «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» (№ 285 від 27 квітня 2001 р.) та Програма розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності в Україні на 2001–2004 роки, ухвалена 22 грудня 2000 р. на засіданні Колегії Міністерства освіти і науки України;

— інтенсифікація участі України в системі міжнародних конвенцій і договорів з інтелектуальної власності (з акцентом на найновітніші міжнародні регулюючі норми, що включають так звані Інтернет-договори ВОІВ 1996 р.);

— договори Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми та про авторське право, прийняті Дипломатич-

ною конференцією 20 грудня 1996 р. Забезпечена участь України в Протоколі до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, Ніццькій угоді про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків і Міжнародній конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення;

— активізація процесу приведення законодавства України у відповідність до міжнародних норм, особливо стосовно модернізації і розширення спектру регулювання авторських прав — за рахунок насамперед включення до нього нових об'єктів, пов'язаних з новими засобами комунікацій, і відтворення інформації, запровадження значно більшої цивільно-правової, адміністративної і кримінальної відповідальності за порушення авторських прав;

— концентрація заходів з охорони інтелектуальної власності на вирішенні питань забезпечення авторських прав у сфері виробництва та розповсюдження оптичних дисків для лазерних систем зчитування, комп'ютерного програмного забезпечення, незаконного виробництва й розповсюдження аудіовізуальної продукції.

Таким чином, становлення й розвиток Державної системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні характеризуються наступними рисами: поетапним розширенням сфери її регулюючої дії; зростаючою адаптацією до міжнародних норм регулювання; посиленням концентрації на тих об'єктах охорони, що зазнають найбільшого впливу новітніх технологій; запровадженням комплексного підходу до розв'язання існуючих проблем.

У процесі становлення й розвитку Державної системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні відбувався прогресуючий процес її внутрішньої диверсифікації та якісного вдосконалення — відповідно до швидких змін в об'єктах регулювання авторського права та промислової власності.

Протягом останніх років в Україні сформувалася досить розгалужена організаційна структура органів, які прямо чи опосередковано забезпечують діяльність у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

В структурі законодавчої гілки влади — Верховної Ради України у складі Комітету з питань науки і освіти створено Підкомітет з питань інноваційної діяльності і захисту інтелектуальної власності.

В структурі судової гілки влади в 2000 р. сформовані Колегія суддів Вищого господарського суду України з розгляду справ, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, апеляційні господарські суди з цих питань у складі господарських судів АР Крим, обласних судів, міст Києва та Севастополя.

Структура органів виконавчої гілки влади охоплює такі установи:

— Міжвідомчий комітет з проблем захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності — постійно діючий орган при Кабінеті Міністрів України, створений у лютому 2000 р. для координації діяльності органів виконавчої влади у сфері охорони інтелектуальної власності;

— Державний департамент інтелектуальної власності, створений у квітні 2000 р. у складі Міністерства освіти і науки України. Його основними завданнями є: участь у забезпеченні реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності; прогнозування та визначення перспектив і напрямів розвитку в сфері інтелектуальної власності; розроблення нормативно-правової бази функціонування державної системи охорони інтелектуальної власності; організаційне забезпечення охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності. При Департаменті створено Консультативну раду з представників усіх творчих спілок України та відомих творчих діячів України. Створено також Апеляційну палату для розгляду в адміністративному порядку заперечень проти рішень за заявками на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, топографії інтегральних мікросхем і позначення походження товарів;

— інші міністерства та відомства України, що діють у сфері охорони прав інтелектуальної власності:

— Антимонопольний комітет України — центральний орган, що забезпечує захист від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності;

— Міністерство юстиції України — бере участь у розробці законодавчих актів з питань інтелектуальної власності, координує законотворчу діяльність у цій сфері з іншими сферами законодавства та відповідає за його адаптацію до законодавства Європейського Союзу;

— Міністерство внутрішніх справ України — здійснює заходи з попередження та викриття злочинів, пов'язаних з порушенням авторських і суміжних прав, бере участь у створенні та вдосконаленні необхідної для протидії цим порушенням законодавчої бази. Особливу увагу приділяє попередженню та викриттю фактів тиражування і розповсюдження контрафактної аудіовізуальної продукції, неліцензійного комп'ютерного програмного забезпечення, а також фактів виробництва та розповсюдження фальсифікованої продукції з незаконним використанням товарних знаків відомих вітчизняних і зарубіжних виробників. У 2001р. в структурі Державної служби боротьби з економічною злочинністю створені підрозділи по боротьбі з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності — як у центральному апараті, так і на

регіональному рівні. Проводить в усіх регіонах комплексні перевірки суб'єктів господарювання в частині дотримання ними вимог нормативно-правових актів, що регламентують оптову та роздрібну торгівлю примірниками аудіовізуальних творів і фонограм;

— Державна податкова адміністрація України — здійснює контроль за нарахуванням і сплатою податків при ввезенні та виробництві (складанні) аудіо- й відеопродукції на території України. На підставі чинного законодавства здійснює заходи з вилучення та знищення контрафактної продукції, що сприяє захисту інтелектуальної власності, в тому числі авторських прав на аудіо- та відеопродукцію. Особливу увагу приділяє виявленню та знешкодженню підпільного виробництва;

— Державна митна служба України — забезпечує реєстрацію переміщення через митний кордон України товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності, та здійснює комплекс передбачених законодавством заходів з недопущення переміщення через митний кордон України товарів, виготовлених з порушенням прав інтелектуальної власності;

— Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації України — здійснює державний контроль за дотриманням законодавства України про захист прав споживачів, а також про рекламу в цій сфері;

— Служба безпеки України — бере участь у розробці та здійсненні заходів із захисту державних таємниць України; в передбаченому законодавством порядку сприяє підприємствам, установам, організаціям, підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України. Відповідно до указів Президента України створила спеціальні підрозділи боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності; несе відповідальність за державну політику голографічного захисту товарів і документів; здійснює державний контроль і координацію у цій сфері.

Важливу роль у структурі органів регулювання охорони інтелектуальної власності відіграють організації, що утворюють інфраструктуру діяльності в цій сфері:

— Український інститут промислової власності (Укрпатент) — державне підприємство; перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України та Державного департаменту інтелектуальної власності; є основою інфраструктури охорони промислової власності в Україні; здійснює такі функції: приймання заявок на видачу охоронних документів на об'єкти промислової власності; проведення експертизи цих заявок на відповідність їх умовам надання правової охорони; забезпечення державної реєстрації об'єктів промислової власності, змін їх правового статусу та офіційної публікації відповідних відомостей; здійснення

державної реєстрації договорів про передачу права власності на об'єкти промислової власності, що охороняються в Україні, та договорів про видачу дозволу (ліцензійних договорів) на їх використання; інформаційне забезпечення функціонування державної системи охорони промислової власності; забезпечення фізичних та юридичних осіб інформацією про об'єкти промислової власності; формування фондів національної патентної документації в органах державної системи науково-технічної інформації України та ін;

— Українське агентство з авторських і суміжних прав — основна ланка охорони авторських прав; належить до сфери управління Міністерства освіти і науки України та Державного департаменту інтелектуальної власності; виконує такі функції: забезпечення охорони авторських і суміжних прав правовласників України й інших країн та їх правонаступників на території України та за її межами; державна реєстрація прав авторів на твори науки, літератури та мистецтва; забезпечення фізичних і юридичних осіб інформацією про об'єкти авторських і суміжних прав; управління майновими правами авторів або їх правонаступників на колективній основі; надання допомоги авторам та іншим правовласникам авторських і суміжних прав в управлінні їх майновими правами та ін.;

— Інститут інтелектуальної власності і права — створений у структурі Державного департаменту інтелектуальної власності на початку листопада 1999 р. в Києві. Перший спеціалізований навчальний заклад цього напрямку, який надає можливість одержати другу вищу освіту за спеціальністю «Інтелектуальна власність» та підвищити кваліфікацію інженерів з винахідницької і раціоналізаторської роботи, кандидатів у патентні повірені, юристів, економістів, викладачів;

— Український центр інноватики та патентно-інформаційних послуг (філія Укрпатенту) — створений у 2001р. в м. Києві з метою сприяння інноваційній активності та надання допомоги учасникам інноваційного процесу у вирішенні питань, що стосуються сфери промислової власності. В Центрі виконуються роботи за замовленнями, надаються консультації та інші види послуг, включаючи складання комплексу документів для подання заявки на одержання правової охорони об'єкта промислової власності в Україні та за її межами; даються відповіді на запити експертизи за поданими заявками; надається допомога в дотриманні інтересів правовласників при складанні договорів про передачу прав на об'єкти промислової власності, ліцензійних договорів на їх використання тощо;

— Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності — створений у складі Академії правових наук України і має стати спеціалізо-

ваною установою для проведення наукових досліджень у сфері інтелектуальної власності, участі в розробці проектів законів та інших нормативно-правових актів з питань інтелектуальної власності, підготовки експертних висновків із зазначених питань.

До структури органів регулювання охорони інтелектуальної власності слід віднести і мережу недержавних організацій, що складається із двох груп:

— творчі спілки — Національна спілка письменників України, Національна спілка театральних діячів України, Національна спілка кінематографістів України, Національна спілка художників України, Національна спілка майстрів народного мистецтва України, Національна спілка архітекторів України, Національна спілка композиторів України, Спілка фотохудожників України, Національна спілка журналістів України, Всеукраїнська спілка кобзарів, Спілка рекламистів України, Всеукраїнська музична спілка, Спілка дизайнерів України, Український фонд культури, Національна ліга українських композиторів;

— недержавні інституції, що спеціалізуються у сфері інтелектуальної власності: Всеукраїнська асоціація патентних повірених, Коаліція з питань захисту прав інтелектуальної власності (CIPR), Українська група Міжнародної асоціації з охорони промислової власності (AIPPI), Міжнародний центр правових проблем інтелектуальної власності (м. Київ), Антипіратський союз України, Українська юридична група, Авторсько-правове товариство.

Важливу роль у функціонуванні системи органів регулювання інтелектуальної власності відіграє інститут патентних повірених — представників у справах інтелектуальної власності, які є незалежними та діють на підставі Положення про представників у справах інтелектуальної власності. Патентні повірені надають фізичним і юридичним особам послуги, пов'язані з охороною прав інтелектуальної власності, представляють їх інтереси перед Державним департаментом інтелектуальної власності та установами, що належать до сфери його управління, судовими органами, кредитними установами, у відносинах з іншими фізичними та юридичними особами.

Аналіз структури органів з регулювання діяльності у сфері охорони інтелектуальної власності в Україні дозволяє зробити висновок про те, що система державних і недержавних органів перебуває у завершальній фазі свого становлення та вже сьогодні, в принципі, здатна виконувати основні функції охорони інтелектуальної власності. Водночас ефективність діяльності цієї системи значною мірою залежатиме від розвитку

тих її компонентів, які, з одного боку, пов'язані із якісним збільшенням потужності та технічного оснащення інфраструктури охорони інтелектуальної власності, а з другого — з розвитком недержавних установ регулювання діяльності у сфері інтелектуальної власності. Саме такі установи мають відігравати значно вагомішу роль у вирішенні ключових питань цієї сфери, як це має місце в розвинутих країнах з ринковою економікою.

Економічне відродження України, орієнтація на розвиток ринкових відносин, перспективи входження до Світового Співтовариства потребують чітко визначених перспектив розвитку та вдосконалення суспільних відносин у сфері створення та використання продуктів творчості й інтелекту людини, захисту її прав та інтересів.

Надійшла до редколегії 15.12.05

І. Пучковська, доцент НЮА України,
О. Гула, здобувачка НЮА України

Договір факторингу як новела цивільного законодавства України

Сучасний ускладнений характер окремих цивільно-правових відносин, особливості платіжної системи і торгового обороту, підвищення ролі банківських установ при наданні фінансових послуг у цілому зумовлюють необхідність дослідження такого складного договірного зобов'язання, як факторинг. Факторинг, або фінансування під відступлення права грошової вимоги, є новим цілісним інститутом українського цивільного права, передбаченим нормами глави 73 ЦК України.

Дослідженню договірної конструкції інституту факторингу присвячено праці В. Белова, А. Ерделевського, Л. Єфимової, А. Комарова, Л. Новоселової, М. Русакова, Л. Чеговадзе, М. Шуліка, І. Ярошевича та ін., котрі торкалися певних аспектів факторингових відносин.

Метою цієї статті є створення цілісного уявлення про складові договору факторингу за чинним ЦК України, дослідження особливостей його застосування між постачальником товарів та послуг і фінансовою установою, а також наслідків, що випливають із цього.

До прийняття нового ЦК України, який набрав чинності з 1 січня 2004 р., в українському законодавстві не існувало поняття такого право-